

Вікові особливості психічного розвитку дітей шостого року життя

*Витяг з освітньої програми для дітей від 2 до 7 років
«Дитина» (нова редакція)*

*(наук. кер. проекту – Огнев`юк В. О., авт. колектив –
Беленька Г. В., Богініч О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. та
ін.), рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України № 1/11-16163 від 09.11.2015)*

Провідна потреба – у спілкуванні, творчій активності.

Провідна діяльність – творча гра.

Провідна функція – уява.

Особливості віку

Спілкування з дорослим ситуативно-особистісне; прояв довільності всіх психічних процесів; у спілкуванні з однолітками відбувається перехід від ситуативно-ділової форми до позаситуативно-ділової; прояв творчої активності в усіх видах діяльності; розвиток фантазії; статева ідентифікація.

Новоутворення: передбачення результату діяльності, активна плануюча функція мовлення, позаситуативно-ділова форма спілкування з однолітками.

Дитина 5-6 років прагне пізнати себе й іншу людину як представника суспільства (найближчого соціуму), поступово починає усвідомлювати зв'язки та залежності у соціальній поведінці та взаєминах людей. У 5-6 років дошкільнята здійснюють позитивний моральний вибір (переважно в уявному плані). Незважаючи на те що, як і в 4-5 років, діти в більшості випадків використовують в мовленні слова-оцінки (хороший – поганий, добрий – злий), вони значно частіше починають вживати й більш точні слова для позначення моральних понять (важливий, чесний, дбайливий тощо). У цьому віці в поведінці дошкільників відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше висували до них дорослі. Так вони можуть, не відволікаючись на більш цікаві справи, доводити до кінця мало привабливу роботу (прибрати іграшки, наводити лад у кімнаті тощо). Це стає можливим завдяки усвідомленню загальноприйнятих норм і правил поведінки та обов'язковості їх виконання. Дитина емоційно переживає не тільки оцінку її поведінки тими, але й дотримання нею самою норм і правил, відповідність поведінки своїм морально-етичним уявленням. Проте дотримання нори (дружно грати, ділитися іграшками, контролювати агресію тощо), як правило, в цьому віці можливе лише у взаємодії з тими, хто найбільші симпатичний, з друзями.

У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе справжню в даний відрізок часу, але й якості, якими вона хотіла б або, навпаки, не хотіла б володіти в майбутньому, і які існують поки як образи реальних людей або казкових персонажів (Я хочу бути таким, як Людина-Павук; Я буду, як принцеса тощо). У висловлюваннях виявляються засвоєні дітьми етичні норми. У цьому віці діти значною мірою орієнтовані на однолітків, більшу частину часу проводять з ними у спільних іграх і

бесідах, оцінки та думки товаришів стають суттєвими для них. Підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ровесниками. Свої переваги діти пояснюють успішністю тієї чи іншої дитини у грі.

У 5-6 років у дитини формується система первинної гендерної ідентичності, тому після 6 років виховні впливи на формування її окремих сторін вже набагато менш ефективні. У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну приналежність за істотними ознаками (жіночі і чоловічі якості, особливості прояву почуттів, емоцій, специфіка гендерної поведінки). Дошкільнята оцінюють свої вчинки відповідно до гендерної приналежності, прогнозують можливі варіанти вирішення різних ситуацій спілкування з дітьми своєї та протилежної статі, усвідомлюють необхідність і доцільність виконання правил поведінки у взаєминах з дітьми різної статі відповідно до етикету, зауважують прояви жіночих і чоловічих якостей у поведінці оточуючих дорослих, орієнтуються на соціально схвалювані зразки жіночих і чоловічих проявів людей, літературних героїв і з задоволенням переймають ролі гідних чоловіків і жінок в ігровій, театралізованій та інших видах діяльності. При обґрунтуванні вибору однолітків протилежної статі хлопчики спираються на такі якості дівчаток, як краса, ніжність, лагідність, а дівчатка – на такі, як сила, здатність заступитися за іншого. При цьому якщо хлопчики мають яскраво виражені жіночі якості, то вони відкидаються хлоп'ячим товариством, дівчатка ж приймають у свою компанію таких хлопчиків. У 5-6 років уявлення про зовнішню красу чоловіків і жінок, встановлюють зв'язки між професіями чоловіків і жінок та їх статтю.

Істотні зміни відбуваються в цьому віці у дитячій грі, зокрема, в ігровій взаємодії, у якій істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Діти часто намагаються контролювати дії одне одного, тобто вказують, як повинен поводитись той чи інший персонаж. У випадках виникнення конфліктів під час гри діти пояснюють партнерам свої дії або критикують їх вчинки, посилаючись на правила. При розподілі дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати і спроби спільного вирішення проблем (Хто буде ...?). Разом з тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще по ходу самої гри. Ускладнюється ігровий простір (наприклад, у грі «Театр» виділяються сцена і гримерна). Ігрові дії стають різноманітними. Поза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося: де були, що бачили.

Діти уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів (чи групи) або їхнім позитивним якостям (Вона хороша; Він не б'ється).

Більш досконалою стає велика моторика. Дитина цього віку здатна до освоєння складних рухів: може пройти по вузькій лавці і при цьому навіть переступити через невеликі перешкоди; вміє відбивати м'яч об землю однією рукою кілька разів поспіль. Вже спостерігаються відмінності в рухах хлопчиків і дівчаток (у хлопчиків – більш рвучкі, у дівчаток – м'які, плавні, врівноважені), у загальній конфігурації тіла залежно від статі дитини. Активно формується постава дітей, правильна манера триматися. За

допомогою цілеспрямованої і систематичної рухової активності зміцнюються м'язи і зв'язки. Розвиваються витривалість (здатність досить тривалий час займатися фізичними вправами) і силові якості (здатність до застосування дитиною невеликих зусиль протягом досить тривалого часу).

Спритність і розвиток дрібної моторики проявляються у більш високому ступені самостійності дитини при самообслуговуванні: діти практично не потребують допомоги дорослого, коли одягаються і взуваються. Деякі з них можуть впоратися зі шнурками – просмикнути їх у черевик і зав'язати бантиком.

До 5 років діти оволодівають досить великим запасом уявлень про Навколишній світ, які отримують завдяки своїй активності, прагненню ставити запитання та експериментувати. Уявлення про основні властивості предметів ще більше розширюються й поглиблюються. Дитина цього віку вже добре знає основні кольори та має уявлення про відтінки, тобто може показати два відтінки одного кольору: світло-червоний і темно-червоний. Діти шостого року життя можуть розповісти, чим відрізняються геометричні фігури одна від одної. Для них не складає труднощів зіставити між собою за величиною велику кількість предметів, наприклад: розставити по порядку 7-10 тарілок різної величини і розкласти до них відповідну кількість ложок різного розміру. Зростає здатність дитини орієнтуватися в просторі. Якщо запропонувати дошкільнику простий план кімнати, то він зможе показати ліжечко, на якому спить. Освоєння часу все ще не зовсім на належному рівні. Відсутня точна орієнтація в порах року, днях тижня. Діти добре засвоюють назви тих днів тижня і місяців року, з якими пов'язані яскраві події.

Увага дітей стає більш стійкою і довільною. Вони можуть займатися не дуже привабливою, але потрібною справою протягом 20-25 хв разом з дорослим. Дитина цього віку вже здатна діяти за правилом, яке задається дорослим (відібрати кілька фігур певної форми і кольору, знайти на малюнку зображення предметів і заштрихувати їх певним чином).

Обсяг пам'яті змінюється не суттєво. Поліпшується її стійкість. При цьому для запам'ятовування діти вже можуть використовувати нескладні прийоми і засоби (підказками можуть виступати картки або малюнки).

У 5-6 років провідного значення набуває наочно-образне мислення, яке дає змогу дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень тощо) і уявлень про властивості різних предметів і явищ. До наочно-дієвого мислення діти вдаються в тих випадках, коли складно без практичних спроб виявити необхідні зв'язки та відносини. Наприклад, перш ніж керувати машинкою за допомогою пульта, дитина, спочатку пробує, встановлює зв'язок рухів машинки з маніпуляціями кнопок на пульті. При цьому спроби стають планомірними та цілеспрямованими. Завдання, в яких істотні для вирішення зв'язки можна виявити без практичних спроб, дитина нерідко розв'язує подумки.

Вік 5-6 років можна охарактеризувати як вік оволодіння дитиною активною (продуктивною) уявою, яка починає набувати самостійності, відділяючись від практичної діяльності та випереджаючи її. Образи уяви значно повніше й точніше відтворюють дійсність. Дитина починає чітко

розрізняти дійсне й вигадане. Дії уяви – створення і втілення задуму – починають складатися спочатку в грі. Це проявляється в тому, що передусім у грі народжується її задум і сюжет. Поступово діти набувають здатність діяти за попереднім задумом у конструюванні і малюванні. На шостому році життя дитини відбуваються важливі зміни у розвитку мовлення. Для дітей цього віку стає нормою правильна вимова звуків. Порівнюючи свою вимову з вимовою дорослих, дошкільник може виявити власні мовні недоліки. Дитина шостого року життя вільно використовує засоби інтонаційної виразності: може читати вірші сумно, весело або урочисто, здатна регулювати гучність голосу і темп мовлення залежно від ситуації (голосно читати вірші на святі або пошепки ділитися своїми секретами тощо). Діти починають вживати слова для узагальнення, синоніми, антоніми, відтінки значень слів, багатозначні слова. Словник дітей також активно поповнюється іменниками, що позначають назви професій, соціальних установ (бібліотека, пошта, універсам, спортивний клуб); дієсловами, що позначають трудові дії людей різних професій, прикметниками, що відображають якість дій, ставлення людей до професійної діяльності. Дошкільнята можуть використовувати у мовленні складні граматичні конструкції (іменники множини у родовому відмінку), слідувати орфоепічним нормам мовлення, здатні до звукового аналізу простих слів, що складаються з трьох звуків. Діти вчаться самостійно будувати ігрові та ділові діалоги, освоюючи правила мовленнєвого етикету, користуватися прямою й непрямою мовою, в описовому й оповідальному монологах здатні передати стан героя, його настрої, ставлення до події, використовуючи епітети, порівняння. Коло читання дитини 5-6 років поповнюється творами різноманітної тематики, в тому числі пов'язаними з проблемами сім'ї, взаєминами з дорослими, однолітками, з історією країни.

Малюк здатний утримувати в пам'яті великий обсяг інформації, йому доступне читання з продовженням. Діти долучаються до літературного контексту, в який включається ще й автор, історія створення твору. Практика аналізу текстів, робота з ілюстраціями сприяють поглибленню читацького досвіду, формуванню читацьких симпатій.

Підвищуються можливості безпеки життєдіяльності дитини 5-6 років. Це пов'язано із зростанням усвідомленості й довільності поведінки, подоланням езопової позиції (дитина вже здатна стати на позицію іншого).

Розвивається прогностична функція мислення, що дає змогу дитині бачити перспективу подій, передбачити близькі та віддалені наслідки як власних дій і вчинків, так дій і вчинків інших людей.

У старшому дошкільному віці (5-6 років) активно розвиваються планування і самооцінювання трудової діяльності (за умови сформованості всіх інших компонентів дитячої праці). Освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко, усвідомлено. Стає можливим освоєння дітьми різних видів ручної праці. У процесі сприймання художніх творів, творів музичного та образотворчого мистецтва діти здатні обирати те, що їм більше подобається (твір, персонаж, образ), обґрунтовуючи вибір за допомогою елементів естетичної оцінки. Вони емоційно відгукуються на ті твори мистецтва, в яких передано зрозумілі їм почуття і стосунки, різні емоційні стани людей, тварин, боротьба добра зі злом.

У старшому дошкільному віці відбувається істотне збагачення музичної ерудиції дітей: формуються початкові уявлення про види і жанри музики, встановлюються зв'язки між художнім образом і засобами виразності, які використовують композитори, формулюються естетичні оцінки і судження, обґрунтовуються музичні вподобання, проявляється деяка естетична вибірковість. При слуханні музики діти виявляють більшу зосередженість і уважність, удосконалюється якість музичної діяльності, творчі прояви стають більш усвідомленими й спрямованими (образ, засоби виразності продумуються та свідомо добираються дітьми). У продуктивній діяльності діти також можуть зобразити задумане (задум веде за собою зображення). Розвиток дрібної моторики впливає на вдосконалення техніки художньої творчості. Дошкільнята можуть проводити вузькі та широкі лінії фарбою, малювати кільця, дуги, робити потрібний мазок з однієї точки, змішувати фарбу на палітрі для отримання світлих, темних і нових відтінків, розбілювати основний тон для отримання більш світлого відтінку, накладати одну фарбу на іншу. Вони у змозі ліпити з цілого шматка глини, моделюючи форму кінчиками пальців, згладжувати місця з'єднання, відтягувати деталі пальцями від основної форми, прикрашати свої роботи за допомогою стеки, розписувати їх. Удосконалюються і розвиваються практичні навички роботи з ножицями: діти можуть вирізати кола з квадратів, овали з прямокутників, перетворювати одні геометричні фігури на інші: квадрат – на кілька трикутників, прямокутник – на смужки, квадрати – на маленькі прямокутники; створювати з нарізаних фігур зображення різних предметів або декоративні композиції.

Діти конструюють за умовами, заданими дорослими, але вже готові і до самостійного творчого конструювання з різних матеріалів. У них формуються узагальнені способи дій та узагальнені уявлення про об'єкти, які вони конструюють.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей шостого та сьомого років життя вдома та у дошкільному навчальному закладі (у робочі дні)

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30-7.30
<i>У дошкільному навчальному закладі</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування,	7.30-8.30
Сніданок	8.30-9.00 (9.30)
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БКДО	9.00-10.30 (9.30-11.00)
Прогулянка	10.30 (11.00)-12.30

Обід	12.30-13.20
Денний сон	13.20-15.20
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.20-15.50
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15.50-16.40
Прогулянка	16.40-18.10
Повернення з прогулянки, вечеря, ігри, бесіди вихователя з батьками	18.10-18.45
Повернення дітей додому	18.45-19.00
<i>Удома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00-20.15
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.15-20.45
Нічний сон	20.45-6.30 (7.30)